

ativer Umgang mit Kunst und Kultur ebenso notwendig für eine Reflexion und Weiterentwicklung von Kultur. Wenn hierzu der Faktor der Ökonomisierung tritt, eröffnet sich ein breites, durchaus hart umkämpftes Feld. Hierfür eine Balance zu finden, bedarf ständiger Aushandlung, die wissenschaftlich fundiert begleitet werden sollte. Wie Akteur:innen, Gruppen und Institutionen historische Umbrüche erfolgreich meistern und woran sie dies messen, zeichnete sich in besonderer Weise in den Gesprächen ab, die deshalb eine wichtige Quelle und Arbeitsgrundlage nahezu aller Workshopteilnehmenden waren. Dabei wurde einmal mehr deutlich, dass Arbeit bzw. Wirtschaft nur einer von vielen zu analysierenden Bereichen ist, wenn auch für viele ein besonders wichtiger. Die Beschäftigung mit der Frage nach der Resilienzfähigkeit könnte dafür in nachfolgenden Untersuchungen und Forschungsprojekten weiteren Aufschluss über die Komplexität des dynamischen Kunst- und Kreativsektors vor allem in Minderheitenkontexten geben.

Theresa Jacobs, Ines Keller

Konferenca „Nakrajne rумы a towaršnosće w změnje“ (Ländliche Räume und Gesellschaften im Wandel). Serbski institut w Budyšinje, 5. do 7. meje 2022

Hižo druhi raz za sobu přeprosny Serbski institut zhromadnje z Thünenowym institutom (Johann Heinrich von Thünen-Institut) z Braunschweiga na lětnu schadźowanje džěloweho kruha „Nakrajne rумы“ Němskeje towaršnosće za geografiju do Budyšina. Po tym, zo dyrbješe so zetkanje džěloweho kruha w lěće 2021 pandemije dla digitalnje wotměć, móžachu so wědomostnicy z cyłeje Němskeje na 25. lětnym schadźowanju w meji 2022 w Budyskim Serbskim domje w prezency zetkać. W fokusu němskorěčneje konferency stejachu wšelake prašenja: Před kotrymi transformatoriskimi wužadanjemi steja tuchwilu nakrajne rумы? Kotre potenciale móža so tu chować? Kotre wuměnjena polěkuja abo počezuja wobydlerski angažement na kraju? Kak hodža so srjedžišća sociokulturneje zhromadnosće tež zwonka wulkoměstow namakać a charakterizować? Kotre bydlenke biografije a situacije tu eksistuja? Kotre zwiski wobsteja w namjeznych regionach, kotrež wjacore narody přesahuja? Kak hodža so wone najlěpje podpěrać? Kotre změny jewja so na ratarskich pódownych wikach a kak gmejny z nimi wobchadzeja?

Džělowy kruh „Nakrajne rумы“ Němskeje towaršnosće za geografiju zrozumi so jako forum za geografowki a geografow, kiž so z prašenjemi nakrajnych kónčin rozestajeja. Wot jeho založenja w lěće 2004 zaběraja so na teoriju kaž tež na praksu wusměrjene džěła ze slědźerskeje syće ze sociokulturnymi, ekonomiskimi a (agrarno)ekologiskimi wuwicemi nakrajnych rumow. Přeni raz zetka so nětko džělowy kruh we wuchodze Němskeje. Při tym bě Łužica resp. we wušim zmysle Hornja Łužica „nowy kraj“ za na wšelakorosć nakrajnych rumow zajimowany džělowy kruh. Rozdźělne krajinowe, ekologiske, hospodarske a socialne transformacije wot zažneho 20. lětstotka (a zdžěła hižo do toho) skićachu tójšto maćizny za rumowědomostnu wěpnosć – wosebje widžomne a njewidžomne scěhi lětdžesatki trajaceho intensiwneho wužiwanja resursow, z tym zwjazana cyłotowaršnostna změna a, nic naposledk, Łužica jako sydlenki rum jedneje ze štyrjoch připóznatych narodnych mjeńšinow w Němskej.

Zetkanje bě wědomje interdisciplinarnje wusměrjene a wobsahowaše přinoški z humanije a kulturneje geografije, ze sociologije, kulturneje antropologije, transformaciskeho slědženja, sorabistiki kaž tež z regionalneho a krajneho planowanja. Jenny Hagemannowa a Fabian Jacobs ze Serbskeho instituta běštaj zhromadnje z Annett Steinführer

z Thünenoweho instituta hłownej zamołwitaj za wobsahowe a organizatoriske prihoty konferency. Serbski dom w Budyšinje skićeše wulkotnu městnosć, hdžež so dohromady 30 wobdźělnicow a wobdźělnikow zeńdže. W cyłku poskići so 18 přednoškow.

Po zahajenskich słowach Annett Steinführer a Jenny Hagemannoweje slědowachu postrowne słowa Dawida Statnika, předsydy Domowiny, a Hauke Bartelsa, direktora Serbskeho instituta. Přenjej přednoškaj zaběrašej so z temu lokalneje identity: Vincent Keldenich (uniwersita w Bambergu) rozprawi z BMBF-projekta, w kotrymž dže wo „refleksiwnu lokalnu identitu“, kotraž ma třeći puć zwonka polarity mjez stwjerdnjenymi lokalnymi tradicijemi a rozpušćenjom lokalneje identity skićić. Po tym předstaji Jenny Hagemannowa wujimki ze swojeje disertacije, w kotrejž so z kulturno- a identitnopolitiskimi dimensijemi ideje kulturneho herbstwa we Łužicy a delnjosakskim Wendlandže zaběraše. Franziska Lengerer (Thünenowy institut w Braunschweigu) wěnowaše so komunikaciskim a rozsudowym procesam znutřka LEADER-strukturow hladajo na wšelake aspekty sprawnosće (sprawnosć ruma, jednanska resp. rozdźělenska sprawnosć atd.).

W druhim tematiskim bloku rozprawichu referenća wo třoch projektach, kotrež so w slědźerskim programje „Čestnohamtski angažement w nakrajnych kónčinach“ zwjazkowneho programa „Nakrajne wuwice“ (Bundesprogramm Ländliche Entwicklung-BULE) spěchuju. Wuchadžejo z rezonancneje teorije Hartmuta Rosy a zepěrajo so na kwalitatiwny slědźerski design reflektowašaj Jens Reda (uniwersita w Kielu) a Markus Heinz (Lipšćanska uniwersita) wjes jako rezonancny rum za čestnohamtski angažement. Sylnišo kwantitatiwnje wusměrjeny bě předstajeny projekt Jessici Bensing (Thünenowy institut w Braunschweigu), w kotrymž so wona z angažementom młodostnych zaběra. Při tym rozeznawa wšelakore situacije angažementa hladajo na rumnostne počahi. W poslednim přednošku tutoho bloka informowašaj Thomas Prennig a Susanne Lerche (wysoka šula w Žitawje/Zhorjelcu) wo slědźerskim projekće, w kotrymž so konstelacije angažementa we wuchodže a zapadže přirunuju; z tutym projektom maja so njedostatki w dotalnym slědženju narunać.

W swojim wječornym přednošku pod titulom „Wot dobyćerja zasozjednoćenja k prawicarskopopulistiskemu hortej? Politisko-sociologiske tezy k wuwicu nakrajnych rumow wuchodnjeje Němskeje“ zarjadowaše sociologa Raj Kollmorgen (wysoka šula w Žitawje/Zhorjelcu) historiske změny do transformaciskeje teorije. Transformacije wotměwachu so w nakrajnych rumach nowych zwjazkowych krajow hižo wot Druheje swětoweje wójny sem. Přednošowar wuchadžeše z premisy, zo maja so towaršnostne transformacije holistisce a w dlěšej časowej perspektiwje wobhladować. Wone nje-předstajeja jenož změnu politiskich mocowych poměrów, ale wone su skerje z hłuboko sahaćymi a dołho trajacyimi změnami hódnotow, nastajenjow a praktikow zwjazane. W padže nakrajnych rumow nowych zwjazkowych krajow pomjenowaše Kollmorgen jako tajke ključowe transformacije na jednym boku přewrót w běhu rólneje reformy a pozdžišo kolektiwizacije w NDR, na druhim boku politiski přewrót 1989/90. Přednošowar skedźbni na wobstojnosće, kotrež zawinuju historisku hłubokostnu dimensiju tež hladajo na tučasne politiske położenje w nakrajnych rumach wuchodnjeje Němskeje powšitkownje a we Łužicy w specielnym. Při tym so přeco hišće stawizniske łamki a začisnjenja jewja.

Přenje tři přednoški drugeho konferencneho dnja wěnowachu so socialnemu položanju w ratarstwje. Kim Marei Kusserow (uniwersita w Dortmundže) zaběraše so z biografisko-teoretiskeho wida z prašenjom naslědnistwa na dworach. Wona wuzběhny, zo

„normalna“ džělowa biografija w tym zmysle njeeksistuje, zo njeje jasny zastup do resp. wustup z powołanskeho žiwjenja w ratarstwje z wašnjom. Lisa Eberbach (Thünenowy institut w Braunschweigu) prezentowaše typizěrowanje nadregionalnje aktiwnych inwestorow w ratarstwje, kotraž wobkedźbuje motiwy wonych inwestorow, kotřiž we wotpowědny regionje resp. we wotpowědnej gmejnje agěruja. Gesine Tuitjer (Thünenowy institut w Braunschweigu) wobswětli poměr mjez wobsedźerkami a wobsedźerjami kraja a gmejnu jako politisko-administratiwnej teritorialnej korporaciju. Při tym zajmowaše so za rozdźělne dótkanja mjez nimi (na př. nastupajo pomoc při komunalnych nadawkach abo konfliktach wokoło emisijow), ale tež za rólu komunalneje wustawy (t. r. wulkosć resp. wuhotowanje gmejny).

Dominik Bertram (uniwersita w Erlangenje-Nürnbergu) předstaji rumnostny model, kotryž zwobraznja polycentralnu strukturu centralnych městnow w regionje Alpow. Wón zwěsći, zo njeje centralnosć w tutym regionje na kóždy pad wot postajeneje wulkosće wotwisna.

Tematiski přechod na planowanu ekskursiju poda Lutz Laschewski (Serbski institut) w poslednim přednošku dnja. Do srjedžišća svojich wuwjedženjow staji historisku změnu towaršnostnych přirodnych poměrow we Łužicy a rysowaše po tym móžne puće přichoda regiona. Historisce postajowachu wěste wodźace technologie (melioracije, wuhlowa jama atd.) rozdźělne režimy wužiwanja přirody. Jako wuslědk nastachu wysooko industrializowany nakrajny region a z tym specifiske socialne a politiske struktury. Wuchadžejo z technologiskich, hospodarskich a socialnych změn wobswětli Laschewski předewšěm dołhodobne wuskutki na Serbow, kotřiž běchu w svojich socialnych strukturach a kulturnej identice stajnje wusko z wuwicóm Łužicy zwjazani.

Zańdžene a džensniše žiwjenske wobstejnoscě Serbow stejachu tež w srjedžišću ekskursije, kotraž wjedžeše popołdnu druheho konferencneho dnja do pjeć gmejnow zarjadniskeho zwjazka Při Klósterskej wodźe. Wobdźělnicy wopytachu Pančicy-Kukow, Chrósćicy, Ralbicy-Róžant, Worklecy, Njebjelčicy a Miłočicy. Robert Lorenc (Serbski institut) poda dohlady do kulturneho herbstwa a so měnjajacych wjesnych žiwjenskich poměrow Hornjeje Łužicy. W rozmołwach z lokalnymi akterami džěše předewšěm wo to, što serbsku identitu džensa wučinja a před kotrymi wužadanjemi wsy steja. Tak móžachu so teoretiske přemyslowanja přenjeje počej konferency z praksu přirunować. W srjedžišću stejachu historisce zrosćene wosebitosće serbskich kulturnych krajinow kaž tež wužadanja a konkretne nadawki angažowanych ludźi, kotřiž chcedža swój region za přichod aktiwnje formować.

Posledni dzeń konferency započa so z třomi přednoškami wo bydlenскеj tematicke, při čimž so cyle rozdźělne sydlišćowe strukturne konteksty wobjednowachu. Anna Dunkl (Leibnizowy institut za krajowědu w Lipsku – IfL) a Aura Moldovan (něhdy IfL, nětko Thünenowy institut w Braunschweigu) předstajištej wuslědki dweju slědźerskeju projektow, kotrež rozestajetej so z rumnostnej strukturu pućowanjow z města do wokolin a z motiwami a naratiwami komunow we wokolinje Lipska. Natwarjejo na bydlenko-biografiskich teoretiskich konceptach prezentowašaj potom Annett Steinführer a Heike Peter (Thünenowy institut w Braunschweigu) rjad zwjazowanych kwalitatiwnych a kwantitatiwnych rozjasnjenskich přistupow k rozsudam bydlenскеje městnosće mjez ruralitu a urbanitu. Rieke Borges (uniwersita w Jenje) předstaji po tym nakrajne podružne poměry we wuchodnej Němskej a wobswětli při tym jednanske móžnosće komunow a poskićerjow bydenjow kaž tež socialne stigmatizowanje podružnicow a podružnikow we wěstych wičnych segmentach.

Posledni blok zahaji Alexandra Brad (Thünenowy institut w Braunschweigu) z metodologiskim přednoškom, w kotrymž rysowaše eksemplariske slědženskopraktiske wužadanja, kotrež počahuja so na přepytowanje a hódnoćenje inowacijow w zakładnym zastaranju w europskim konteksće. Njeńdže tu jenož wo pokazanje dobrych přikładow, ale dže předewšěm wo prašenje přenošujomnosće wuslědkow z europskeho wukraja do konteksta nakrajnych kónčin w Němskej. Vladimír Hruška (uniwersita w Ústiju nad Labem) a Constantin Scharf (Techniska uniwersita w Drježdžanach, Mjezynarodny wysokošulski institut w Žitawje) rozprawištaj po tym wo mjezy překročacych mobilnych počahach mjez Žitawu a Liberecom. Porno Žitawje maja w Liberecu wysoke imobilijowe plačizny (wosebje za swójstwowe bydlenja). Tohodla čehnje přeco wjace Čechow přez němsku hranicu a doježdźuje nětko wšědnje do Českeje. Stefan Kordel (uniwersita w Erlangenje-Nürnbergu) wěnowaše so w poslednim přednošku konferency čekańcam, kotřiž su so w nakrajnych kontekstach zesamostatnili. Wón analyzowaše specifiske wužadanja tajkich wobsedžerkow a wobsedžerjow małych wobchodow a poslužbarkow a poslužbarjow na wsach a w nakrajnych městačkach.

Zetkanje je němskorěčnu community, kotraž wo nakrajnych kónčinach slědži, přeni raz po 2019 zaso fyzisce hromadže zwjedło. Wjeselo nad tym bě pola wšitkich wobdźělenych widžomne – tež tohodla, dokelž přebywaše wjetšina z nich přeni raz w Hornjej Łužicy. Wobsahow poľny program, móžnosć za dokładne diskusije, ekskursija a wječorne zetkanja za informelnu wuměnu – wšo to njemóže wirtuelne schadźowanje skićić. Přecelnym hosćicelkam a hosćicelam w Hornjej Łužicy a wosebje koleginam a kolegam Serbskeho instituta budź za to wutrobnje džakowane.

Florian Dünckmann (Uniwersita Christiana Albrechta, Kiel),

Jenny Hagemannowa (Serbski institut, Choćebuz),

*Annett Steinführer (Thünenowy institut za žiwjenske wašnja we wjesnych rumach
Braunschweig)*

Přeložk: Ines Kellerowa